

ARBETSTID & KLIMAT

© By: Morgan | www.flickr.com/photos/meddygarnet/3392686660

INLEDNING

Arbete är en källa till glädje, utveckling, sociala nätverk, kreativitet och – självklart – inkomst. För många blir det dock samtidigt en källa till stress, enformiga uppgifter, utbrändhet och fastnagling i låglönefällan. Arbetslinjen framhålls, såväl till vänster som höger, som allena saliggörande lösning på nära nog samtliga samhällsproblem. För 100 år sedan stod det 8 timmars arbetsdag på LO:s affischer och för nästan 40 år sedan blev 40-timmarsveckan lag. Statistiken ropar sedan länge till oss att arbetslinjen är naken: varje år blir vi lite effektivare och behovet av arbetade timmar minskar. Istället för att glädjas åt denna utveckling blir svaret från såväl S som M: Arbeta mer, producera mer, köp mer! Dessa krav på ständigt ökad arbetsinsats stressar inte bara oss människor utan även planeten vi bor på.

Arbetsliv & klimat är en uppdaterad version av en tidigare text med samma namn. Broschyren ingår i en skriftserie om grön ekonomi. Andra broschyrer i serien har behandlat bland annat tjänstesektorns roll i en grön ekonomi, alternativa välfärdsåtgärder, koldioxidbubblan på börserna och hur ett hållbart finansiellt system skulle kunna utformas. Samtliga texter finns att ladda ner på mp.se/carl.

MINNS DINA TRE LYCKLIGASTE ÖGONBLICK...

För de flesta av oss har sådana ögonblick med relationer att göra – barn, kärlek, vänskap. Ett nytt jobb eller ett väl utfört projekt kan skapa stor glädje, men sällan är det inkomsten eller köp av konsumtionsvaror som människor tänker på när de får frågan ovan. Ändå har vi sedan 70-talet valt att utveckla Sverige mot just målet om ökad köpkraft. En stor del av samhällets uppfinningsrikedom och produktivitetsökning har satsats på att förlänga köplustens långa arm snarare än att förkorta arbetstiden. Kanske bottnar motståndet mot arbetstidsförkortning i vårt nuvarande ekonomiska system som prioriterar tillväxt. Kanske kan kortare arbetstid även vara början på vägen mot en mer hållbar, solidarisk och demokratisk ekonomisk utveckling.

Vår civilisation lider av resursbrist och ökad kamp om sinande naturresurser, vi människor lider av tidsbrist och tilltagande konkurrens om kvarvarande arbetstillfällen. Klimatarbetet ses av många som börda och ansträngning. Med kortare arbetstid kan minskad stress och mer fritid utgöra en väsentlig del av lösningen.

Kortare arbetstid ger oss mer fritid och mindre utsläpp, fler jobb och mindre stress, mer tid för varandra och demokratin. 40 timmarsveckan är inte det elfte budordet hugget i sten utan en siffra i en alldeles vanlig lag, som vi alldeles vanliga människor kan ändra på.

Låt oss göra det!

CC BY: Saad Akhtar | www.flickr.com/saad/1901721

KORT HISTORIK

Vad är en människa? Är hon en individ som rör över sig själv och som själv väljer utvecklingsväg eller är hon arbetskraft nedskruvad i de villkor omgivningen formar?

Ur kraven på allmän rösträtt och arbetstidsförkortning föds arbetarrörelsen. Strejkande byggnadsarbetare i Australien lyckas 1856 få till stånd världens första lagstiftning om 8-timmars arbetsdag, något som inspirerar arbetare i andra länder och leder amerikanska fackföreningar till att utlysa generalstrejk för detta krav. När svenska socialdemokrater 1890 samlas för den första stora förstamajdemonstrationen på Gärdet i Stockholm så antas en resolution med texten:

VI FORDRA ARBETSTIDENS BEGRÄNSNING HUVUDSAKLIGAST AV FÖLJANDE SKÄL:

8-timmarsdagen skulle sätta en damm för den fysiska och intellektuella urartning som nu hotar arbetarklassen som en följd av dess omänskligt långa, i förtid utslitande, hälsoförstörande arbetstid.

8-timmarsdagen skulle ge arbetaren tid och krafter att ägna sig åt sin intellektuella och moraliska utveckling som fri människa och medborgare.

8-timmarsdagen skulle, allmänt genomförd, ha till omedelbar följd en förminskning av den reservarmé av arbetslösa som den nuvarande ekonomiska ordningen skapar.

Efter flera årtiondens politisk kamp - innanför och utanför de beslutande församlingarna - antar Sveriges Riksdag 1919 en lag om åtta timmars arbetsdag. Den så uppkomna 48-timmarsveckan – man arbetar vid den här tiden även på lördagar – kortas sedan stegvis och 1973 införs 40-timmarsveckan. Opinionsbildning för fortsatt arbetstidsförkortning ner till 6-timmarsdag / 30-timmarsvecka svallar genom 1970-talet och bärs upp av en allt stridbarare kvinnorörelse, men ett gubbgrått betongblock av näringslivsföreträdare och fackföreningstoppar lyckas genom hänvisning till "ekonomiskt ansvarstagande" stoppa fortsatt förkortning av normalarbetstiden. Facit av detta "ansvarstagande" för ekonomin har nu visat sig. Statistik från OECD och EU-kommissionen visar att svensk ekonomi var urstark år 2011. Samtidigt var löneandelen som allra lägst. I slutet av 1970-talet nådde andelen av förädlingsvärdet, det vill säga värdeökningen av produktionen i ekonomin, som tillfaller arbetstagarna en topp. Då tillföll knappt 70 procent av förädlingsvärdet arbetstagarna. År 2011 var andelen nere i ca 55 procent.¹ Dessutom ökar klyftan mellan fattiga och rika. Mellan 1991 och 2011 har den rikaste tiondelen av Sveriges hushåll ökat sin disponibla inkomst med 71 procent (81 procent inklusive inkomst av kapital). Sedan den borgerliga alliansen tog över regeringsmakten (2006) har gruppens inkomst av tjänst ökat med 18 procent (10 procent inklusive inkomst av kapital). För den tiondel av befolkningen som har lägst disponibel inkomst har ökningen varit 8 procent sedan 1991, såväl med som utan kapitalinkomster. Sedan alliansregeringen tog över har inkomsten minskat med 2,5 procent (4,3 procent inklusive kapitalinkomster). Inkomstklyftorna har under perioden ökat markant. 1991 skilde det 300 procent i disponibel inkomst mellan grupperna. 2011 var skillnaden 530 procent.²

1 SCB, Fokus på näringsliv och arbetsmarknad. Löner och bärkraft; Arbetet 2012.06.01 samt 2013.05.17.

2 Cornucopia 2013-10-22,

Ständigt ökande vinstutdelningar hör också till det som karakteriserat dessa år. Upprätthållandet av 40-timmarsveckan har, sammanfattningsvis, inte bara lett till en sedan 70-talet stigande – av konjunkturer oberoende – strukturarbetslöshet utan har dessutom medfört att de med högst inkomster erhållit en ständigt ökande andel av produktivitetsvinsterna.

Under 1900-talets båda sista decennier ökar den faktiska årsarbetstiden i två länder i den industrialiserade världen: USA och Sverige. SCB:s Statistisk Årsbok (2009) upplyser om att "Årsmedeltalet för arbetade timmar var 138,6 miljoner per vecka. Värdet är det högsta som uppmätts i arbetskraftsutbudet sedan mätningarna startade 1963." Denna ökande arbetsinsats har emellertid, som vi sett, inte gynnat alla utan betalt för ökad snedfördelning av inkomsterna. Kortare arbetstid skulle däremot gynna alla lika mycket och därmed leda till en rättvisare fördelning av produktivitetsvinsterna.

Det är knappast någon slump att vår tids alltmer avreglerade kapitalism växlar in ökad produktivitet i högre köpkraft istället för kortare arbetstid. Ett ekonomiskt system uppbyggt kring maximal förräntning av investerade medel är programmerat för ständigt stegrad produktion och konsumtion och tillväxt utan slut.³

³ Tankesmedjan Katalys har lanserat idén om lika beskattning av förvärvsinkomst som av kapitalinkomst. Idag beskattas kapitalinkomst betydligt lägre vilket gynnar kapitalägarna. Se Suhonen, med flera, DN-debatt 2013.11.10.

© BY: à voir etc...(from "Amigurumi & Cie, 25 original crocheted creations") | www.flickr.com//avoiretc/3441244946

35-TIMMARSVECKANI FRANKRIKE

I mitten av 1980-talet införs 35-timmarsvecka i den tyska metallindustrin och i Frankrike sänks vid sekelskiftet normalarbetstiden från 39 till 35 timmar i veckan. Den omfattande franska arbetstidsreformen alstrar hundratusentals nya jobb och bygger, i korthet, på att företag som nyanställer som följd av arbetstidsförkortningen får sänkt arbetsgivaravgift. Detta finansieras delvis av statens minskade kostnader för arbetslöshetsunderstöd. I samband med 35-timmarsreformens införande sjunker arbetslösheten i Frankrike med drygt tre procent och för första gången på flera årtionden ökar lönernas andel av BNP, medan den del som utgör företagets vinster sjunker något. Här finns förmodligen den huvudsakliga orsaken till högerns kompakta motstånd mot "les 35 heures" och dåvarande president Sarkozys försök att rulla tillbaka reformen, som 70 procent av löntagarna anser inneburit betydande livskvalitetsvinster.

Många ekonomer och experter av olika slag förutspådde att 35-timmarsveckan skulle försätta den franska ekonomin i ett svårt krisläge. Vi kan nu konstatera att de hade fel. Påståenden om att det är för dyrt att förändra näringslivet mot social och ekologisk uthållighet återkommer ständigt i inledningsskedet av större förändringsprocesser. En gång påstods att vi inte hade råd att fasa ut DDT, freoner i kylskåp eller klorblekt papper och nu försöker man inbilla oss att lagen om 40-timmarsvecka är lika omöjlig att förändra som tyngdlagen.

STIGANDE PRODUKTIVITET OCH STIGANDE ARBETSLÖSHET

Vetenskapliga och tekniska framsteg leder till kontinuerligt stegrad produktivitet – allt färre kan producera allt mer – och tenderar öka strukturarbetslösheten (den del av arbetslösheten som är konjunktur-oberoende) eller ”den teknologiska arbetslösheten”, som den engelska termen lyder. Statistik från i-ländernas samarbetsorganisation OECD visar entydigt att produktivitetsökningarna i Sverige och andra västeuropeiska länder sedan 1970 successivt minskat mängden tillgängligt lönearbete per person.

Strukturarbetslösheten kan minska om:

- BNP-tillväxten är större än produktivitetsökningen; numera ovanligt i i-länderna och dessutom inte ekologiskt hållbart (om inte det än mer osannolika sker, att resursförbrukningen per BNP-enhet minskar snabbare än tillväxten). Normalt är resurseffektiviseringen (minskad resursförbrukning per producerad enhet) betydligt lägre än tillväxten (BNP-ökningen).
- Den förvärvsaktiva befolkningen minskar procentuellt snabbare än vad produktiviteten ökar, vilket dock knappast kommer att bli fallet i Sverige; fram till 2050 beräknas försörjningskvoten (antalet barn och äldre per förvärvsaktiv) öka med ca 15 procent medan produktiviteten fram till dess sannolikt ökar med det mångdubbla.
- Arbetstiden sänks; sedan 1970-talets början tar man i flertalet i-länder ut en allt mindre del av produktivitetsökningarna som sänkt arbetstid och har följdriktigt drabbats av tilltagande strukturarbetslöshet.

De båda översta punkterna ovan är svåra att göra så mycket åt, om vi nu inte vill satsa på ekologiskt ohållbar BNP-tillväxt eller förbjuda tekniska framsteg som skapar produktivitet. Tillväxtvägen till full sysselsättning är stängd, annat än om energi- och resurseffektiviseringen i BNP är större än tillväxten. Detta kan ske kortvarigt under en teknikomställning, men kan knappast utgöra grunden för en hållbar ekonomi.

Däremot är det lätt att ta ut produktivitetsökningarna i form av kortare arbetstid, snarare än höjd lön. Det är precis detta en majoritet vill enligt flertalet opinionsmätningar. Att så ändå inte sker – och att inget parti ens på allvar driver frågan – tål att fundera över. Håller den representativa demokratin på att bli allt mindre representativ? Folkhemsbyggaren Per-Albin Hansson, den före detta muraren som var statsminister 1932-46, strävade efter att "hålla ett stort öra vänt ner mot folket". Mot vilka vänder dagens folkvalda sina öron? Om vi tagit ut hälften av den produktivitetsökning som ägt rum sedan 1980 i form av arbetstidsförkortning så hade vi idag varit nere i 32-timmars arbetsvecka. Detta samtidigt som det även hade funnits utrymme för såväl löneökningar som större vinstuttag. De partier som har kortare arbetstid i sina parti-program har dock hittills valt att inte på allvar driva frågan.

På andra håll i det offentliga samtalet – bland debattörer och forskare – gryr emellertid på nytt ett intresse för arbetstidsfrågor. I sin tankeväckande bok Keynes barnbarn skriver Christer Sanne:

” Årligen utförs ca 7 miljarder betalda arbetstimmar i Sverige. Arbetsvolymen har legat mellan 6 och 7 miljarder så länge det finns statistik, från slutet av 1800-talet. Det är "det samhälleligt nödvändiga arbetet" för att försörja alla på en rimlig behovsnivå, både de arbetande och de som står utanför arbetet. Men medan befolkningen har vuxit har arbetstiden per arbetande sjunkit ganska måttligt. Därför står idag en miljon – mer eller mindre, beroende på synsätt – svenskar i arbetsför ålder utan förvärsarbete. Så kan inte samhället fungera i längden; det är inte socialt hållbart.

I den i Tyskland uppmärksammade boken *Arbeitswut* (Arbetsdyrkan) skriver de båda ansedda ekonomijournalisterna Philipp Löpfe och Werner Vontobel att den tillgängliga mängden lönearbete fördelad på antalet tyskar i förvärvsaktiv ålder endast är 25 timmar i veckan och fortsätter att sjunka. Deras slutsats är glasklar: vi kommer aldrig att lyckas avskaffa arbetslösheten så länge vi envisas med att hålla fast vid 40-timmarsveckan. De anser att vi istället för arbetstidsförkortning borde tala om arbetstidsfördelning och fråga oss om dagens samhälle där 40 procent arbetar "normal-arbets-tid", medan 30 procent får hålla tillgodo med mer eller mindre påtvingad deltid och resten vandrar in och ut ur arbetslöshet, verkligen är det optimala sättet att fördela det tillgängliga lönearbetet på.

Som så ofta när det handlar om fördelning så handlar även fördelningen av det tillgängliga lönearbetet om solidaritet. Vill vi ha ett vinnaren-tar-allt-samhälle uppdelat i innanförklass och utanförklass eller vill vi ha ett inklusivt samhälle där alla deltar? Vill vi ha ett arbetsliv präglad av stenhård konkurrens mellan arbetstagarna om den krympande mängden lönearbete?⁴ Vilken sorts arbetsplatser skapar detta? En jämnare och mer solidarisk fördelning av lönearbetet skulle sannolikt dämpa konkurrenstrycket och istället befrämja tillit och samarbete, med troligen långsiktigt mycket stora vinster för såväl företagen som samhället. Det här är också budskapet i bästsäljaren Jämlikhetsanden av de brittiska epidemiologerna Kate Pickett och Richard Wilkinson. De visar att ojämlikhet i sig är skadligt och resulterar i sjukare och olyckligare befolkning och ökad kriminalitet. Även den franske ekonomen Thomas Piketty har skrivit en kioskvältare - *Kapitalet under det 21:a århundradet* - om inkomstspridning. Han ser en fara med ökade klyftor och förespråkar bland annat en global skatt på förmögenheter.

4 Assar Lindbeck, nestor i svensk nationalekonomi, formulerade under 1980-talet tillsammans med sin kollega Dennis Snower en teori om "insiders" och "outsiders" på arbetsmarknaden. Se till exempel *The insider-outsider theory of employment and unemployment* (1984). MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

ARBETSTID OCH KLIMAT

I vilken utsträckning produktivitetsökningarna tas ut som kortare arbetstid respektive höjd lön påverkar inte bara nivån på arbetslösheten utan får även påtagliga konsekvenser för energiförbrukning, utsläpp av växthusgaser och ekologiska fotavtryck.

Den amerikanska sociologen och konsumtionsforskaren Juliet Schor har i en studie av 18 i-länder påvisat ett tydligt samband mellan antalet arbetade timmar per person i förvärsaktiv ålder och invånarnas ekologiska fotavtryck. Ju mer utfört arbete desto större miljöbelastning. Hon framhåller att hela den produktivitetsökning som ägt rum i den amerikanska ekonomin sedan 1948 tagits ut som löneökningar och vinstutdelningar - och påpekar att om man istället växlat in detta produktivitetssprång i kortare arbetstid så skulle 4 timmars arbetsdag, alternativt 6 månaders semester, ha kunnat förverkligas. Hennes slutsats blir att introduktion av resursnåla gröna teknologier inte räcker för att uppnå en långsiktigt hållbar utveckling så länge vi envisas med att växla in produktivitetsoökningarna i inkomstökningar:

” Jag anser istället att en framgångsrik väg mot uthållighet i den rika världen måste utmana vår tro på tillväxt och leda till arbetstidsförkortningar som får konsumtionsökningarna att plana ut. Det är i själva verket svårt att föreställa sig en etisk, snabb och politiskt genomförbar lösning på den globala ekologiska krisen utan att befolkningarna i den rika världen minskar antalet arbetstimmar per capita.

David Rosnick och Mark Weisbrot vid Center for Economic and Policy Research i Washington för fram liknande tankegångar. I rapporten *Are Shorter Work Hours Good for the Environment?* konstaterar de att amerikaner har 16 procent längre årsarbetstid än västeuropéer och att detta utgör huvudorsaken till att såväl BNP per capita som utsläppen av växthusgaser per capita är avsevärt högre i USA. De bedömer att USA skulle ha kunnat infria Kyotomålen om man reducerat arbetstiden till västeuropeisk nivå. Om istället den övriga världen närmar sig den höga amerikanska årsarbetstiden varnar de för att detta vid seklets mitt skulle kunna medföra en höjning av den globala medeltemperaturen med ytterligare 1-2 grader.

Ett par andra i USA verksamma ekonomer, Samuel Bowles och Yongjin Park, har visat att ju mer ojämlikt ett land är desto längre tenderar arbetstiden att vara. I lågskatteländer med stor socio-ekonomisk spridning är pengar ofta helt avgörande för att få tillgång till utbildning och sjukvård och dessutom spelar här statuskonsumtion vanligen stor roll för människors identitet; sammantaget leder detta till en järnbur av arbete och konsumtion.⁵

Den kanadensiske miljöforskaren Peter Victor har utvecklat en uppmärksammod modell för låg eller ingen tillväxt i ekonomin (LowGrow), där arbetstidsförkortning spelar en avgörande roll:

” Om fler människor arbetade färre timmar skulle det vara möjligt att uppnå full sysselsättning utan att i så hög grad behöva förlita sig på tillväxt.

Mikael Malmaeus (2011) har anpassat Peter Victors modell för svenska förhållanden. Han konstaterar att med en aktivt förd politik är det fullt möjligt att uppnå viktiga samhällsmål som låg arbetslöshet och en statsskuld under kontroll samtidigt som tillväxten är noll eller till och med negativ. Utan en aktivt förd politik riskerar vi däremot att få betydande problem.

⁵ I broschyren "Kan mer tjänster minska klimathotet och skapa arbetstillfällen?" i den här serien diskuteras bland annat den höga andelen personliga tjänster i USA och Sverige. I Sverige är den till stora delar skattefinansierad. I USA förklaras den av stora inkomstskillnader.

FN OM ARBETSTID OCH MILJÖ

FN:s miljöorgan UNEP lyfter också – i rapporten Green Jobs – fram sambandet mellan arbetstidsförkortning och ekologiskt utrymme:

Industrialiserade ekonomier är enormt produktiva – samma mängd varor och tjänster kan produceras med hjälp av allt mindre mänskligt arbete. I princip kan detta växlas in i högre lön (i nivå med produktivitetsökningarna) med bibehållen arbetstid eller sänkt arbetstid med bibehållen lön. I praktiken har det förra fallet utgjort det vanliga. Flertalet människor har låsts in i en livsstil präglad av att arbeta och köpa.

Sedan industrialiseringen på 1800-talet har arbetsgivare och fackföreningar

stridit om arbetstiden. De anställda har kämpat för minskad arbetstid – i form av kortare arbetsdagar eller arbetsveckor, längre semester, sänkt pensionsålder, eller betald föräldraledighet. Drivkraften har främst utgjorts av en önskan om mer livskvalitet och att skapa fler jobb. Miljöhänsyn har sällan spelat en avgörande roll, men att växla in produktivitetsökningar i mer fritid istället för högre lön och ökad konsumtion blir allt viktigare även ur ett ekologiskt perspektiv.

Internationella Fackliga Samorganisationen (International Trade Union Confederation) och Internationella Arbetsgivarorganisationen (International Organisation of Employers) står båda som medutgivare till den här FN-rapporten.

I Sverige har en forskargrupp vid institutionen för fysisk resursteori vid Chalmers i Göteborg publicerat en rapport som mynnar ut i slutsatsen att "en ökning eller minskning i arbetstid förorsakar en nästan proportionell förändring i energianvändning och utsläpp av växthusgaser. En minskning av arbetstiden med 10 procent reducerar i genomsnitt energianvändning och utsläpp av växthusgaser med 8 procent...".

För att en arbetstidsförkortning ska få positiva klimat- och miljöeffekter bör den även – ifall kostnaden inte täcks av stegrad produktivitet – resultera i lönesänkning. Låginkomsttagare bör då kompenseras genom – exempelvis – skattesänkningar, förslagsvis finansierade av skattehöjningar för höginkomsttagare och införande av skatt på värdepappershandel och valutatransaktioner. Höginkomsttagare blir då förhoppningsvis mindre benägna att arbeta övertid och får istället mer tid över till socialt liv och samhällsengagemang – pengar och prylar skiftas till tid och upplevelser, och redan överstora ekologiska fotavtryck växer inte ytterligare.

” Om näringslivet verkligen drevs av humanitet, skulle de låta polacker arbeta med samma kollektivavtal som svenska arbetare.

ÅSA LINDERBORG
Aftonbladet 2013-06-17

PREKARIATET – DEN NYA FARLIGA KLASSEN.

Vad har nyanlända flyktingar, telefonförsäljare, svenska tonåringar och asiatiska bärplockare i norrländska skogar gemensamt med högutbildade frilansande kulturarbetare och journalister? De riskerar samtliga att hamna i en permanent, eller i alla fall långvarig, situation som kännetecknas av tillfälliga arbeten med obefintligt arbetsskydd. De riskerar att, med den brittiske forskare Guy Standings ord, hamna i prekariatet. I en ny samhällsklass som omfattar såväl arbetare i europeisk konkurrensutsatt tillverkningsindustri som tjänstemän i bemanningsföretag. Utmärkande för de som räknas till prekariatet är inte så mycket inkomstnivån. Den kan vara, hög, om än tillfälligt, såväl som låg. Det gemensamma är snarare en utsatt livssituation. Tillvaron är, eller riskerar bli, prekär, det vill säga svår eller bekymmersam.

Att fler och fler arbetar med tillfälliga anställningar eller i bemanningsföretag är ingen specifikt svensk företeelse. En tredjedel av den totala arbetskraften i Japan, varannan anställd i Spanien och fler än hälften i Sydkorea har tillfälliga anställningar. Lika lite som det är svensk företeelse är utvecklingen en naturlag som inte går att göra något åt. Utvecklingen är en följd av avregleringar på en rad

olika marknader. Handeln med varor och tjänster har liberaliserats samtidigt som utbudet av billig arbetskraft har exploderat. Arbetskraft från Östeuropa, Kina och Indien har inte bara betydligt lägre löneanspråk utan har även inget rimligt hopp om att få anställningstrygghet eller kollektivavtal. Det är i ljuset av det här som Svensk näringslivs vurm för arbetskraftsinvandring ska ses, inte som uttryck för en plötslig solidaritet med det svaga och utsatta. Dessa orättvisor kan vi välja att bromsa eller eskalera. EU:s förhandlingar med USA om ett nytt handelsavtal, det så kallade TTIP-avtalet, är ytterligare ett steg mot en avreglerad global ekonomi⁶.

Såväl otrygga anställningsvillkor som låga löner driver på en utveckling att arbeta mer. Lägre löner för med sig att man behöver arbeta fler timmar för att jobba ihop till mat och hyra. En osäker arbetsmarknad gör att man inte vågar tacka nej till jobb som man under tryggare förhållanden valt att avstå ifrån. Kanske för att man redan hade jobbat ihop en hygglig inkomst eller för att man inte var särskilt lockad av en viss arbetsuppgift.

Guy Standing vill att vi omvärderar vår syn på vad som räknas som arbete. Nationalekonomer har länge diskuterat det obetalda hushållsarbets bidrag till produktionen och samhällets välfärd. Det arbete som utförs i ett samhälle är alltså mer än själva lönearbetet. Insatser hemma i termer av reparation av bil och cykel, omvårdnad av barn, gamla och sjuka, städning, trädgårdsarbete och matlagning – arbete som till lejonparten traditionellt utförs av kvinnor – är ofta väl så viktiga som lönearbete. Genom att reducera det som räknas som arbete till just lönearbete värdesätter vi inte de oavlönade insatser som görs. Insatser som, menar Standing, borde kallas just för arbete.

6 Se t.ex. Carl Schlyters blog www.ttippen.se

VILKET SAMHÄLLE VILL VI HA?

Redan socialliberalismens upphovsman John Stuart Mill ifrågasatte möjligheten av ständig tillväxt och skriver i sitt huvudverk National-ekonomins principer (1848):

Jag inser inte varför det skulle var något att glädjas över att personer som redan är rikare än någon har behov av att vara skulle kunna fördubbla sin konsumtion av sådant som ger liten eller ingen tillfredsställelse annat än som symboler för rikedom. Det är bara i mindre utvecklade länder som ökad produktion fortfarande utgör ett viktigt mål: i de mest utvecklade länderna behövs istället jämnare fördelning.

Och inte heller skänker tanken på en värld där inget lämnats till naturens spontana aktivitet någon större glädje; där varje stycke land odlats upp och där varje blommande vildmark eller naturlig betesäng lagts under plogen och där varje fyrfoting eller fågel som inte gjorts till husdjur utrotats och där varje häck eller överflödigt träd röjts undan och där knappast en plats finns kvar där en vild buske eller blomma kan växa utan att utrotas som ogräs av det avancerade jordbruket.

Om jorden förlorar sin ljuvlighet genom obegränsad tillväxt av rikedom och befolkning, bara för att kunna hysa en större men inte lyckligare befolkning, så hoppas jag innerligt för eftervärldens skull att människorna kommer att nöja sig med ett stationärt tillstånd, långt innan de av nödvändighet kommer att tvingas till det.

Det behöver knappast påpekas att ett stationärt tillstånd av kapital och befolkning inte innebär ett stationärt tillstånd för mänskliga framsteg. Det kommer att finnas lika mycket utrymme som någonsin för kultur och sociala framsteg; lika mycket utrymme att förfinas konsten att leva, och mycket större sannolikhet för att så sker när kampen för överlevnad inte längre upptar all energi. Också det tekniska vetandet kommer att kunna utvecklas lika framgångsrikt, med den skillnaden att istället för att enbart tjäna syftet att få förmögenheter att växa, så kommer de industriella framstegen att minska behovet av arbete.

DEMOKRATIN OCH ARBETSTIDEN

Vi går mot en tid av skärpta konflikter om sinande naturresurser. Utvecklingsländerna knackar på dörren till vårt välstånd. Vi kan då inte ständigt jaga än mer materiell konsumtion. Om länderna i Syd skulle skjuta på ett sådant rörligt mål skulle klimatet och miljön skjutas i sank. Rättvisa, fred och miljö talar för minskad resursförbrukning i rika länder. Arbetstidsförkortning ger oss en lösning, som dessutom ökar vårt välbefinnande. Det relativa värdet av ytterligare inkomstökningar vid redan tämligen höga inkomster är marginellt. Tidsvinster är däremot absoluta. Lyckoforskningen visar att en större andel av jordens resurser till de fattiga skulle ge ökad effektivitet i ekonomin, om man byter välfärdsmått från det ohållbara BNP per capita till mängd lycka per förbrukad naturresurs.⁷

Mer fritid ger också ökad möjlighet till politiskt engagemang och socialt deltagande. Studier visar på stor variation i hur man använder den tid som frigörs vid en arbetstidsförkortning; en del går till ökat ideellt eller politiskt arbete samt att hjälpa varandra i vardagen.

Det är knappast någon slump att det ofta varit kvinnoförbunden i olika partier som drivit på för kortare arbetstid, som betraktats som en central jämställdhetsfråga. I det kvinnodominerade fackförbundet Kommunal har gräsrotterna på kongresserna varit pådrivande för kortare arbetstid medan ledningen bromsat.

Det är tveksamt om dagens ekonomiska system kommer att kunna leverera lycka och välstånd på ett hållbart sätt. Vår tids politik förvaltar – snarare än förändrar – samhället. Men utan grundläggande förändringar riskerar förvaltandet att bli allt svårare och till sist kanske omöjligt. Det är dags att uppdatera det gamla gröna slagordet "dela på jobben!" till "dela på jobben – hela klimatet!". Kortare arbetstid är en snabb och effektiv åtgärd mot både överhettad ekonomi och överhettat klimat.

⁷ I broschyren Alternativa välfärdsått i den här serien diskuteras BNP och andra ått på ekonomisk aktivitet och välfärd.

SLUTLIGEN

Teknikoptimister menar att vi visst kan ha fortsatt tillväxt och ökad konsumtion. Ny renare teknik kommer automatiskt lösa problemen åt oss. Tyvärr stämmer inte det. Historiskt sett har effektiviserings-takten för energi- och resursanvändning legat på cirka 0,6 procent per år. Med en ekonomisk tillväxt på 2 procent per år överstiger ökningen av resurs- och energiförbrukningen effektiviseringstakten tre gånger om. Mer och mer resurser och energi kommer efterfrågas och det från en redan alldeles för hög nivå. Den senaste sammanställningen från FN:s klimatpanel, IPCC (mars 2014), talar sitt tydliga och avskräckande språk. Om ingenting görs går vi en framtid till mötes med temperaturhöjningar på 3-5 grader (jämfört med 1850).⁸

Skulle det scenariot infrias innebär det slutet på civilisationen. Vi behöver ny, renare teknik. Vi behöver människans hela kreativitet och samarbetsförmåga. Men vi behöver också se sanningen i vitögat. För att uppnå kraftiga minskningar av koldioxidutsläpp behöver vi även tänka bortom tekniklösningar och ta hjälp av bland annat kortare arbetstid. Politiskt är det här ett radikalt förslag, men såväl FN:s miljöorganisation UNEP som svenska och utländska forskare är inne på samma linje. Antalet arbetade timmar är direkt kopplat till utsläpp av växthusgaser och påverkan på klimatet. Med det sagt är kortare arbetstid en del av lösningen på klimatproblemet.

8 IPCC, 2014.

Carl Schlyter: Efter att ha arbetat med människor på en soptipp i Brasilien insåg jag att en bättre miljö går hand i hand med bättre sociala villkor. Det blev min väg in i den gröna rörelsen.

Sedan 2004 är jag EU-parlamentariker för Miljöpartiet de Gröna och sitter i miljöutskottet och är suppleant i utskottet för medborgerliga fri- och rättigheter.

Framtidens största politiska utmaningar

ligger på global nivå. Miljöproblem, krig och svält är något vi måste lösa tillsammans. Men det kräver en insikt i hur de hänger ihop, det duger inte att skapa stormaktsunioner mellan rika länder.

För att lösa dessa problem behöver vi byta riktning från en ekonomi som bara kan skapa arbete om det är evig tillväxt, som i sin tur är beroende av investeringar som finansieras med ständigt ökande lån. Detta ekonomiska system skapar kollapsande ekosystem när ekonomin fungerar och katastrofala sociala och ekonomiska konsekvenser när den inte gör det.

Källor

Alla citat – utom det ur Christer Sannes Keynes barnbarn – är översättningar från engelska och har utförts av Valter Mutt; de kan avvika från auktoriserade översättningar.

Arbetet, <http://arbetet.se/2013/05/17/vinsterna-tas-inte-fran-lonen/>; <http://arbetet.se/2012/06/01/vinsten-okar-mer-an-lonerna/> • Samuel Bowles & Yongjin Park, Emulation, Inequality, and Work Hours: was Thorstein Veblen Right? (The Economic Journal 2005; 115 (507): F397-F412) • Cornucopia 2013-10-22, Hushållens disponibla inkomster – var ligger du? <http://cornucopia.cornubot.se/2013/10/hushallens-disponibla-inkomster-var.html> • IPCC, 2014 <http://www.ipcc.ch> • Heli Karhapää och Sabina Syed, Jobba mindre – släppa ut mindre? En studie om en arbetstidsförkortnings inverkan på växthusgasutsläppen (examensarbete, Göteborgs universitet, 2012) • Philipp Löpfe & Werner Vontobel, Arbeitswut (Campus Verlag, 2008) • Mikael Malmaeus, Ekonomi utan tillväxt – ett svenskt perspektiv (Cogito, 2011) • J S Mill, Nationalekonomins principer (1848) • Jonas Nässén, Jörgen Larsson & John Holmberg, The effect of work hours on energy use (Fysisk resursteor, Chalmers, 2009) • Kate Pickett och Richard Wilkinson, Jämlikhetsanden: därför är mer jämlika samhällen nästan alltid bättre samhällen (Karneval förlag, 2010) • Thomas Piketty, Capital in the Twenty-First Century (Harvard University Press, 2014) Svensk utgåva planerad till 2015, Kapitallet under det 21:a århundradet. • David Rosnick & Mark Weisbrot, Are Shorter Work Hours Good for the Environment? (Center for Economic and Policy Research, 2006) • Christer Sanne, Keynes barnbarn (Formas, 2007) samt Hur vi kan leva hållbart 2030 (Naturvårdsverket, 2011) • SCB, Fokus på näringsliv och arbetsmarknad. Löner och bärkraft. • SCB http://www.scb.se/Statistik/AM/AM9903/_dokument/Loner-och-barkraft.pdf • Juliet Schor, Sustainable Consumption and Worktime Reduction (Journal of Industrial Ecology, 2005, vol 9, nr 1-2) • Guy Standing, Prekariatet – den farliga klassen (Daidalos, 2013, engelsk utgåva 2011) samt uppföljaren A Precariat Charter: From Denizens to Citizens (Bloomsbury Academic, 2014) • Daniel Suhonen, Dany Kessel, Daniel Johansson, Så får vi ett smartare och rättvist högskattesamhälle, DN-debatt 2013-11-10. • UNEP, Green Jobs (2008) • Peter Victor, Managing without Growth (Redefining Prosperity Project, 2008) • Christian Williams, The Future of Work – Investigating the Case for Intervention in Working Time Policy in New Zealand (examensarbete, Uppsala universitet, 2011) • Kjell Östberg, Fjärde internationalen 4/1996.

KONTAKT

Carl Schlyter, EU-parlamentariker

Telefon Bryssel: +32 2 284 52 73

Telefon Strasbourg: +33 3 881 752 73

E-post: carl.schlyter@ep.europa.eu

Hemsida: www.mp.se/carl

Jeanette Perman, politisk assistent

Telefon Bryssel: +32 2 284 72 73

Telefon Strasbourg: +33 3 881 772 73

E-post: jeanette.perman@ep.europa.eu

Lena Widefjäll, assistent

Telefon Bryssel: +32 2 283 72 73

E-post: lena.widefjall@ep.europa.eu

Markus Larsson, omvärldsanalytiker

Telefon: 0760-31 25 01

E-post: markus.larsson@riksdagen.se

Rikard Allvin, assistent

Telefon: 0706-75 03 73

E-post: rikard.allvin@ep.europa.eu

Marita Pahlén, pressekreterare

Telefon: 0706-75 03 73

E-post: marita.pahlen@telia.com

Anna-Karin Andersson, assistent i Sverige

Telefon: 08-786 57 86

E-post: anna-karin.andersson@riksdagen.se

De Gröna | Europeiska fria alliansen
i Europaparlamentet

JA, JAG VILL...

- ☐ få mer information om Miljöpartiet de Gröna
- ☐ bli medlem i Miljöpartiet de Gröna
- ☐ bli medlem i Grön Ungdom (jag är under 26 år)
- ☐ bli medlem i Gröna Studenter

Namn:

Adress:

Arbetsid & Klimat/2014

porto

Miljöpartiet de Gröna
Pustegränd 1-3
118 20 Stockholm